

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 2 april 2014

Mål nr

T 5065-12

KLAGANDE

Tjörns kommun
471 80 Skärhamn

Ombud: Advokat TW

MOTPARTER

1. MH

2. MJ

Ombud för 2: Jur.kand. JG och jur.kand. LR

SAKEN

Anläggningsåtgärd enligt 49 § anläggningslagen

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts, Mark- och miljööverdomstolen, dom 2012-10-23 i mål F 23-12

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer Mark- och miljööverdomstolens domslut.

Tjörns kommun ska ersätta MJ för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 60 000 kr, avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens dom tills betalning sker.

YRKANDEN M.M. I HÖGSTA DOMSTOLEN

Tjörns kommun har yrkat att Högsta domstolen, med ändring av Mark- och miljööverdomstolens och mark- och miljödomstolens dom, fastställer Lantmäteriets beslut.

Kommunen har vidare yrkat att Högsta domstolen dels befriar den från att ersätta MJ för rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen och Mark- och miljööverdomstolen, dels tillerkänner den ersättning för egna rättegångskostnader i samma instanser med där yrkade belopp.

MH och MJ har motsatt sig att Mark- och miljööverdomstolens dom ändras.

Kommunen och MJ har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

Lantmäteriet har avgett ett yttrande.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. Lantmäteriet beslutade att enligt 49 § anläggningslagen (1973:1149) upplåta rätt för Tjörns kommuns fastighet X 1:488 att anlägga, underhålla och förnya gång- och cykelbana inom visst område. Kommunen var sökande. Gång- och cykelvägen skulle inte ligga inom detaljplanelagt område.
2. Beslutet överklagades till mark- och miljödomstolen av MH och MJ som är ägare till några av de tjänande fastigheterna för den aktuella servitutsrätten. Enligt domstolen var kravet på att servitutet har väsentlig betydelse för att tillgodose fastighets behov av väg inte uppfyllt (se 49 § anläggningslagen). Domstolen undanröjde därför Lantmäteriets beslut och ställde in förrättningen.
3. Mark- och miljööverdomstolen fastställde mark- och miljödomstolens dom.

Frågan i målet

4. Frågan i målet är hur rekvisitet väsentlig betydelse för att tillgodose fastighets behov av väg i 49 § anläggningslagen ska tolkas och om rekvisitet kan anses vara uppfyllt beträffande den tilltänkta gång- och cykelvägen.

Den rättsliga regleringen

5. I samband med att anläggningslagen tillkom år 1974 ersatte den bl.a. delar av lagen (1939:608) om enskilda vägar. 1939 års lag gällde enbart enskilda vägar (1 § i lagen). Uttrycket väg ansågs inbegripa också gång- och cykelvägar (jfr NJA II 1940 s. 335). I anläggningslagen infördes före 46 § rubriken

”Särskilda bestämmelser om enskilda vägar”. Under denna rubrik återfinns 49 §.

6. Enligt 49 § första stycket anläggningslagen kan det upplåtas rätt för fastighet att bygga väg över annan fastighet eller att använda befintlig väg om det är av väsentlig betydelse för att tillgodose fastighets behov av väg. I förarbetena till anläggningslagen ges ingen direkt ledning angående tolkningen av det aktuella kravet. Det anges inte något som ger stöd för att avsikten var att vidga tillämpningsområdet för bestämmelserna i 46–57 §§ till att avse också andra vägar än enskilda. Inte heller sägs något om att gång- och cykelvägar inte skulle omfattas av anläggningslagen. (Jfr prop. 1973:160 s. 142 ff. och s. 265 ff. samt även NJA 1985 s. 676 med hänvisningar.)

7. Av rättsfallet NJA 1985 s. 676 framgår att uttrycket fastighets behov av väg i 49 § anläggningslagen ska tolkas så att det avser den aktuella fastighetens behov av väg för samfärdsel och transporter till och från fastigheten. Eftersom en upplåtelse av rätt att bygga exempelvis en gång- och cykelväg innebär en påtaglig inskränkning för de tjänande fastigheternas ägare att nyttja sin mark i det område som berörs, bör någon extensiv tolkning av kravet på väsentlig betydelse för att tillgodose fastighets behov av väg inte komma ifråga.

8. Enligt 7 kap. 1 § fastighetsbildningslagen (1970:988) får servitut bildas genom fastighetsreglering – under förutsättning att de allmänna kraven i 14 kap. 1 § jordabalken är uppfyllda – om servitutet är av väsentlig betydelse för fastighets ändamålsenliga användning. Bestämmelsen har varit föremål för prövning i ett antal avgöranden från Högsta domstolen, se bl.a. rättsfallen NJA 1978 s. 57 och NJA 1991 s. 177. I rättsfallet NJA 1997 s. 307 uttalade Högsta domstolen att det bl.a. genom de tidigare nämnda avgörandena har skett en utveckling som innebär att kravet på nytta för den härskande fastigheten har

tunnats ut och ersatts av ett krav på funktionellt samband mellan nyttigheten på den tjänande fastigheten och utnyttjandet av den härskande fastigheten.

9. Förutsättningarna för bildande av servitut enligt 7 kap. 1 § fastighetsbildningslagen och enligt 49 § anläggningslagen skiljer sig åt i ett betydelsefullt avseende. Kravet för servitut enligt 7 kap. 1 § fastighetsbildningslagen är att servitutet är av väsentlig betydelse för fastighets ändamålsenliga användning, medan 49 § anläggningslagen kräver att servitutet är av väsentlig betydelse för den aktuella fastighetens behov av väg för samfärdsl och transporter till och från fastigheten (jfr däremot 50 § anläggningslagen). Den utveckling mot ett krav på funktionellt samband som har ägt rum beträffande 7 kap. 1 § fastighetsbildningslagen kan därför inte anses medföra att det är tillräckligt med ett motsvarande funktionellt samband vid bedömning av om förutsättningarna enligt 49 § anläggningslagen är uppfyllda.

10. En fastighet ska därför inte beredas rätten till ett servitut på en annan fastighet med stöd av 49 § anläggningslagen utan att servitutet har en direkt anknytning till och är av väsentlig betydelse för just den fastighetens behov av enskild väg för samfärdsl och transporter till och från fastigheten.

Bedömningen i detta fall

11. Av utredningen framgår att det inte finns någon byggnad eller annan anläggning på fastigheten X 1:488 för vilken det är av väsentlig betydelse att den aktuella gång- och cykelvägen anläggs. Den planerade vägen måste i stället anses syfta till att tillgodose ett allmänt behov av ändamålsenliga kommunikationer i Skärhamn med omnejd. Högsta domstolen instämmer således i domstolarnas bedömning att den tilltänkta gång- och cykelvägen inte kan anses vara av väsentlig betydelse för att tillgodose behovet av en enskild väg för samfärdsl och transporter till och från fastigheten X 1:488. Servitut

kan därför inte upplåtas med stöd av 49 § anläggningslagen. Följaktligen ska Mark- och miljööverdomstolens domslut fastställas.

12. Vid denna utgång ska kommunen ersätta MJ för dennes rättegångskostnader i Högsta domstolen. Han har yrkat ersättning med 79 200 kr, vilket avser ombudsarvode. Kommunen har vitsordat halva beloppet som skäligt i och för sig. Högsta domstolen finner att skälig ersättning uppgår till 60 000 kr.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Ann-Christine Lindeblad,
Kerstin Calissendorff, Johnny Herre (referent), Svante O. Johansson och
Dag Mattsson
Föredragande justitiesekreterare: Stefan Mattsson